

Filozofii și plugarii

George Coșbuc

Cu-ai săi sfetnici de la curte craiul s-a pornit odată,
Ca să facă p-o câmpie o plimbare-ndătinată.
Sfetnicii, nouă la număr, povesteau, și fiecare
Înșira câte-o legendă, câte-un basm ori o întâmplare;
Craiul însă, dus pe gânduri, n-asculta vorbele lor,
Ci, tăcut, își păzea drumul călărind încetișor.
Sfetnicii, dacă văzură cum că craiul mereu tace
Îl lăsară-n draga voie, să gândească orice-i place,
Iară între ei se-ntinse ciorobor și mare sfat:
Cine este oare-n lume omul cel mai învățat?
După o dispută lungă, după sfaturi fără nume,
După ce critică totul, ce este și nu-i pe lume,
Aduc la conclud, în fine, pe acest rotund pământ
Cei mai înțelepți în toate dâșii sânt. Ah, dâșii sânt!
Cum? S-ocupă din juneță numai cu filozofie;
Logica-i o jucărie pentru mințile lor! Fie,
Că știința-i vastă, însă ei în degetul cel mic
O posedă toată; în fine, nu e pe lume nimic
Lucru ne-nțeles de dâșii; toate, toate-s bagatele:
Știu de-a rostul pe Sofocle, tot așa pe Aristotele;
Fiecare dintre dâșii, chiar pe când era copil,
Citea din Homer, din Plato, din Ovidiu și Virgil!
Se pricepe la Corpus juris, la Pandecte. Ce mai vrei?
Chiar și-n știința lui Pliniu nu poți să găsești ca ei!
Apropo! Am zis că dâșii s-au disputat. Să se știe,
Că ei, ca toți filozofii lipsiți de filozofie
Au zbierat, au făcut larmă, încât craiul, deșteptat
Din gânduri, atent la toate a privit și-a ascultat.
Zâmbea craiul, dar în urmă și-a pierdut răbdarea. Drace!
Ei mai înțelepți în toate, chiar ca Dumnezeu s-ar face!
Astfel cugeta în sine, apoi zise tare: Eu,
Pe-al meu sceptru tot de aur și pe-ntreg poporul meu,
Jur că-nțelepciunea voastră este numai vorbă goală:
Sunteți proști ca cel din urmă prost ce nu știe de școală!
Un plugar fără știință, și pe asta pun rămas,
E în stare să vă-nvârtă și să vă poarte de nas!
Un plugar! sfetnicii strigă, un plugar mai mult să știe?!
Iartă-ne pentru-ndrăzneală, dar vorbești o nebunie!
Nebunia câteodată își are înțelesul său:
O să facem dar o probă și mă jur pe Dumnezeu,
Că de n-oi ave dreptate, vă dau vouă-a mea crăime
Și mai mult, ca om cuminte să nu mă mai țină nimeni!
Sfetnicii râdeau în taină de tot ce craiul vorbea,

Dar în sânul lor mânie fără de capăt ardea.
Ce batjocură! O, Doamne! Un plugar și-un sfetnic mare
Puși în cumpăna științei! Puși acu-n asemănare!
Glumind, craiul zice-atuncea: știu că nu v-a căzut bine,
Dar așa îmi este firea: voi mă știți destul de bine!
Am glumit numai! În urmă eu v-aș da vouă un sfat,
Adică să-ntoarcem caii, să plecăm iar spre palat.
Alergând peste câmpie, au zărit în calea lor
Un moșneag arând, deoparte. Soarele cam binișor
S-a înclinat către sfințite, dar moșneagu-abia arase
Câteva brazde. La dânsul, craiul cu sfetniciei pasă.
Noroc bun, om de-omenie! zice craiul salutând.
Să trăiești cu sănătate! răspunde moșneagul blând.
Sfetniciei zâmbeau ironic și priveau la vâjul, care
Curios stătea pe brazdă, căutând la fiecare
Dintre filozofi. În urmă, craiul iar a cuvântat:
Ei, bătrâne, ești cam leneș! Prea de târziu te-ai sculat!
Vâjul, răsucind mustața, din fundul inimii geme:
Nu mă mai muștra degeaba! M-am sculat destul devreme,
M-am sculat, cinstite doamne, deodată cu-a zorilor foc,
Dar mi-a umblat cruciș norocul, bată-l pacostea noroc!
Craiul, ascultând, cu jale: Ce să fac! Așa-i sub soare!
Dar, te rog, spune-mi, moșnege, lat e drumul nostru oare?
Mare de n-ar fi! Altminterea până la viață nu-i?
Vâjul îi răspunde-ndată: Pune-ți, doamne, grija-n cui!
Drumu-i mic, fără putere, cam așa ca-n miez de vară:
La primejdie n-ajunge din potcoavă până-n scară!
Vâjul tace; craiul râde; sfetniciei se fac ocol:
Pentru dânsii, cum se vede, cată vâjul numai-n gol!
Moșule, mai spune-mi una! Văd bine că ești slab tare
Însă niște oi cu lapte, să le mulgi ai fi în stare?
Zise craiul, și cu zâmbet către sfetnici lung privi,
Și-apoi vâjului, cu stângul, una pe ascuns ochi.
Vâjul pricepu-ntrebarea, deci, ochind și el o dată,
Zice: Doamne, ce mai vorbă! Pare că-i din drum luată!
Fost-am eu voinic pe lume, când eram în vremea mea,
Toți feciorii de pe sate pe mine mă cunoștea.
Dar acum... hai, n-avea grijă, că-s voinic, mă simț acasă,
Măcar că soarele trece după dealuri! Nici că-mi pasă!
Pot să mulg oile, doamne, de la asta nu mă trag;
Chiar berbeci încă ți-aș mulge, de ți-ar fi mai mare drag!
Însă, n-am cu dor pe nimeni să-mi dea berbecii-n strungă!
Fii pe pace! zise craiul, și noroc o să te-ajungă!
M-oi face eu păcurarul; bagă numai seamă bine!
Rămas bun, moșnege dragă! Dumnezeu fie cu tine!

După ce se-ndepărtară, craiul zise: Ați văzut
Ce moșneag cuminte-acesta? Așadar că v-a plăcut?

Sfetnicii toți într-o gură prind a râde: Ce cuvinte!
Să ne placă un om, care nu e, zău, deloc cuminte,
E nebun! Atâta-i totul! La-ntrebarea cea dintâi
A răspuns moșneagul bine, a vorbit cu căpătâi;
Însă cât și-a deschis gura la a doua întrebare
Am văzut pe loc că dânsul logică firească n-are,
Nu cunoaște nici sintaxa, nici gramatica, în fine,
N-a vorbit nimic pe cale și nimic n-a răspuns bine!
Nici Măria-Ta întrebarea bine de tot nu i-ai pus,
Dar, apoi, dânsul răspunse cât se poate de confuz!
La-ntrebarea cea de-a treia, am văzut că el vorbește
Lucruri nemaipomenite, simplamente buiguiește.
Noi după-atâta știință și de-nvățătură amar,
N-am citit că să se poată mulge și berbecii chiar!

Regele uimit întreabă: Cum? Dar vâjul a vorbit
Foarte bine, și pe cale, și destul de lămurit!
Nu l-ați priceput? Nu! strigă sfetnicii ca mai înainte.
Atunci, o idee mare trecu regelui prin minte.
Nu l-ați priceput?! Ei bine! Vom vedea cine-i nebun.
Ascultați dar toți acuma, ce doresc și vreau să spun:
Dacă nu-mi veți ști da seamă de tot ce-am vorbit acuma
Cu bătrânul de pe brazdă, atunci, las deoparte gluma
Și pe toți, pe toți vă spânzur! Mă jur pe cerescul soare,
Că deși sunteți voi sfetnici, vă pun în spânzurătoare!
Craiul a zis aste vorbe rezolut, aprins și tare,
Apoi apucă îndată singur pe-o altă cărare.

Sfetnicii, la aste vorbe, au încremenit pe loc:
Pe crai bine cunoscându-l, îl știau pară de foc.
Ce vor face? Mâine craiul îi va pune-n furci înalte,
Dacă n-or ști să explice întrebările schimbate!
Lucrul naibii! Nu-i de șagă! E un ce periculos
Vorbele vâjului fură anapoda și pe dos;
Apoi în întreaga lume non datur filozofie,
Vorbe, nonsensuri ca astea, a le tălmăci să știe!
Sfetnicii, sărmani-acuma înghițeau la boroboți:
Au intrat, precum se vede, într-un corn de capră toți!
Doamne-acum! nimic n-ajută, zic nimic psihologie,
În zadar ar veni Criton, cu-o nouă apologie;
În zadar și-ar pune vorba cel cu tandem usque chiar
Hipocrate să-și sfarme capul, și-ar fi totul în zadar.
Cum? S-a mai citit vreodată prin Tit Liviu Patavinul,
Prin Salustiu Crisp, prin Tacit, sau prin Xenofon Elinul,
Că popoarele vechimii, celți, romani, latini ori grecii,
Sau ilirii, sciții, perșii și-ar fi mulș cândva berbecii?
Și-au sfărmat capul, sărmanii, au cercat în mii de părți,
Au citit prin lexicoane, prin gramatici și-alte cărți,

Au ținut consiliu mare; sfătuiescu-se, s-adună.
Însă vai, Frustra conatur cui Deus non... pace bună!
Bolboresc și schimbă fețe, zor de spaimă mi-i apucă!
Ultima speranță numai este că ei să se ducă
La moșneag și să-l întrebe, că ce naiba-a povestit
Cu măria-sa, cu craiul. Bravo! Iacă-au nimerit!
Dar era mare rușine, că ei, domni cu-nvățătură,
Capul să și-l plece-n fața unui vâj de pe-arătură!
Cam șod lucru-i, zău, acesta! Dar altceva ce să faci?
Bine-a zis cine-a zis asta: de nevoie mănânci colaci!
Astfel, sfetnicii așteaptă până ce-nnoptează bine,
Ca nu cumva din tâmplare să-i zăpsească oarecine,
Apoi se duc toți la casa unde moșneagul ședea,
(Pe care, nu știu de unde, unul din ei o știa).
Aci, dâșii bat la ușă și să intre cer în casă.
Bătrânul, cam fără voie și cu mare greu îi lasă.
Bună seara! Seara bună! Vai de mine ce păcat,
Ce năcaz vă poartă oare, de umblați noaptea prin sat?!
Sfetnicii i-au spus năcazul. Te rugăm dar și ne-ajută,
Căci de nu, viața noastră mâine în zori de zi-i pierdută!
Vorbeau cam sfiți, sărmanii: se temeau, temeau amar,
Că s-a supăra moșneagul și-i va da pe ușă-afară.
Dar moșneagul e cuminte: ști să-nvârtă bine jocul.
Și, când are ac și ață, coasă al dracului cojocul.
Hăi! Era șiret ca vulpea; se învârtește-ntr-un picior;
Ca ciuperca stând în mijloc astfel le vorbește lor:
Vai de mine și de mine! Boieri mari, din sfetnicie,
Necazul care vă roade, greu necaz trebe să fie!
Nu s-a pomenit sub soare lucru-așa de minunat;
De la un plugar să ceară sfetnicii vorbă și sfat,
Nici nu s-a pomeni-n lume cât va fi iarna și vara!
Mai umblă vâjul prin casă, mai râde și zise iară:
Haida de! Glumă să fie, chiar de-ar fi așa cum nu-i
Și-ați ajunge până la vorba și sfatul țăranului:
Totuși nu v-aș spune (deși mi-aș face pomană),
Omul câte mai vorbește, fără ca să bage seamă!
Apoi, sunt bătrân și-aminte nu mai pot toate să țin:
Alta-i mintea cea de tânăr, alta mintea de bătrân!
Sfetnicii priveau în față la moșneag cu grijă mare.
Oare-l criticau și-acuma? Ce fel de logică are?
Nu-i poveste! Chiar de cumva bătrânul-ar fi cuvântat
Nonsensuri cât Himalaia, dâșii n-ar fi observat:
Logica nu-și are locul, când dă omul de necaz,
Iar frica oricând te face să uiți cum că ești viteaz!
Dar, bătrâne! Știm noi totul, domnia-ta numai explică!
N-aveți gust rău, cum se vede, așa numai pe nimica.
Ia scoateți pungile-afară, ca să vad pe ce vorbesc!
Sfetnicii privesc prin casă, apoi la moșneag privesc,

Și-i promit cincizeci de galbeni, pentru osteneală! Fie,
Că aruncă-atâta aur numai pentru-o nebunie!
Însă dracu-i drac și-n ceruri! Vâjul clătina din cap
Și gândea: Am prins pe dracul, deci să-l țin, ca să nu-l scap!
Apoi răsucind mustața, zice rezolut, în fine:
Banii-s scumpi, însă viața e mai scumpă la oricine!
Dragii mei, sunteți pesemne, azi, pe dungă de cuțit,
N-am ce face! Cu bani totul; cu nimica nicidecât!
Dați-mi trei sute de galbeni fiecare și-apoi poate
Că mi s-a deschide gura, ca să vă tălmăcesc toate!

Era pretensiv moșneagul, dar din față-i se citea
Cum că el nimic nu lasă din cele ce pretindea!

Trei sute de galbeni! Doamne! Trebe multă chibzuială
Până să te-nduri a face așa jertfă colosală.
Sfetnicii de altădată, auzind atare ton
Ar fi exclamat în pripă: Magna petis, Phaeton!
Dar acum se îndestulară c-un brr lung, mai lung de-un cot
Și fără să reflecteze, pungile afară-și scot
Una salus restat victis a număra cât de iute
Galbenii rotunzi! Ce sună! De nouă ori tot trei sute!
Asudau sărmanii sfetnici fără voie numărând;
Iar vâjul ținea revistă de norocul său râzând.
Acuma suntem la cale, vorbește vâjul îndată,
Grăbind să-și adune banii și să-i pună sub lăcată,
Apoi zice cu-ngâmfare și cu un ironic râs:
Ei! dar spuneți-mi acuma, ce-a zis craiul, cum a zis?
Unul dintre sfetnici prinde vorba: Prima întrebare
A fost că de ce ești leneș și te scoli târziu? Îmi pare,
Că ai răspuns: Cinstite doamne! m-am sculat devreme, dar
Norocul mi-a stat în contră și-mi fu totul în zadar!
Aste vorbe le-nțelegem: te-ai sculat cam târzior
Și-ai avut acasă ceartă, cu vreo fată sau fecior!
Bătrânul ochește-atuncea, zicând: știți voi foarte bine
Să tălmăciți lucrul, însă nu așa cum se cuvine.
N-aveți căpătâi la gânduri... Craiu-adică m-a întrebat,
Că de ce-am fost oare leneș? De ce nu m-am însurat?
Eu să am feciori acuma, ei să-mi umble pe ogor,
Nu eu, care-s slab de zile și în groapă c-un picior!
I-am răspuns: O, doamne, doamne. Mă-nsurai de tânăr încă.
Să am reazăm și sprijoană, când voi fi la vârstă-adâncă,
Dar pesemne-a vrut norocul să nu-mi dea cale și drum,
Toți feciorii mei sub glie zac înmormântați acum!
Dar a doua întrebare cum a fost?! Băgați de seamă!
Ați avut un râu să treceți? Mare-a fost? Craiul-avea teamă
Că va fi adânc; de-aceea m-a întrebat dacă-i afund.
Să-i mințesc n-am vrut, deci iacă craiului așa-i răspund:

Fii pe pace! Nu-i primejdie, căci e sec ca-n miez de vară,
Apa de-abia o s-ajungă până într-a șeii scară!
Cea din urmă întrebare tot pe-aceeași cale vine,
Voi deși n-ați înțeles-o, craiul a înțeles-o bine!
M-a ochit craiul adică, și râzând m-a întrebat,
C-aș putea niște oițe să le mulg? I-am cuvântat:
Nu oi, numai, ci berbeci chiar aș pute să mulg, dar iată,
Nu-i tine să-i deie în staul! Asta ne-a fost vorba toată...
Apoi, de, precum se vede, craiu-i om, dar om la loc,
I-a fost milă de-alde mine și mi-a făcut azi noroc!
Tace vâjul, lin cu mâna fruntea și-o mai netezește,
Mai tușind, mai dând cu capul, în urmă așa vorbește:
Acum eu stau la mulsoare și vă mulg de bani cum vreau:
Voi sunteți dară berbeci pe cari i-am înțeles eu!
Noi berbeci?! strigă deodată sfetnicii plini de mirare,
Fulmen, tonitra et ventum! Noi berbeci? noi la mulsoare?
Joe din Olimp și Pluto din Tartar! Voi lari, penați,
Semizei, nimfe și grații, și voi furii, ascultați!
Unde s-a văzut vreodată un atare lucru! Drace!
Hic crudelis, haec malitia, hoc malumque! Punct și pace!
Astfel zbiară, dar se-nmoaie, pleacă fețele-n pământ;
Iese unul după altul, fără de-a zice vrun cuvânt
Noaptea-ntreagă nu dormiră de necaz, crăpau de ciudă,
Cum? Deși totul e taină, dar putea lumea s-audă
Și-atunci cu filozofia dâșii au rămas pe jos!
Dracul să se vâre-n rege, dar în moșneag mai vârtos!..

Dimineața până-n ziuă ei la rege s-au grăbit.
Regele c-un zâmbet dulce, dar ironic i-a primit
Ce-ați visat, dragii mei sfetnici? Așa-i dar c-ați dormit bine?
Ați văzut chiar pe Sofocles, pe jupân Plato și-n fine
Ați întins o conversare cu Omer măriia-sa?
Fericit e muritorul care se poate visa
Discutând cu Aristotel de berbeci și de cârlani,
Despre dreptul filozofic în numărarea de bani!
Ce mai spune pascălia? și planeții cum o duc?
Saturn, cum s-aude în țară, și-a fost pierdut un papuc,
Fu silit dar să rămână acasă și să citească
Cântul douăzeci și patru din Odiseea grecească?
Ah, uitam... ce-i cu bătrânul cel de ieri? Ce-ați tălmăcit?
Desigur, Pallas Athene totul v-a descoperit!
Sfetnicii ard de mânie. Unul dintre dâșii-ncepe
Să spună c-acele vorbe așa și-așa le pricepe.
Craiul, care știe totul, glumind, iarăși i-a întrebat:
Conversarea cu Apollo cam câți galbeni v-a costat?
Sfetnicii tăceau piscis in torente; tăceau, dar
Nu puteau de ciudă multă nici să respire măcar.

Craiul serios atuncea, dezbrăcându-și ironia:
Vedeți, dragii mei, acuma ce-ajunge filozofia?
N-am făcut lucrul acesta din răutate, deloc,
Nici din glumă, ca astfel să-mi pot bate de voi joc.
Nu! Voința mi-a fost numai să v-arăt că omul știe,
Să trăiască-n lumea mare și fără de filozofie!
Am voit să v-arăt cum că și plugaru-i om isteț,
Chiar așa de-nțelept poate, tocmai precum voi sunteți!
Am voit să v-arăt numai ce nebuni ați fost anume,
Când v-ați numit muritorii cei mai înțelepți din lume!
Nu-mi pasă! Pe-Omer, pe Plato citiți-i, dacă puteți;
Dați de cap cu Herodotul, ori cu capul de pereți,
Lui Virgil îi faceți ode, invitându-l cu plăcere
La un prânz bogat, de gală, ori la o tură de bere
Nu-mi pasă! Însă de-aceea, vă spun drept că-mi pasă mult:
Nu vă lăudați știința; asta nu pot s-o ascult!
Nu acela-i om cuminte, care tot mereu vorbește
Despre înțelepciunea-i multă, nu acel ce se fălește,
Că de rost știe pe Plato, nu acela e mintos
Ci acel ce cu-umilință tace, ține capul mai în jos!
Cest din urmă-i om cuminte, cel dintâi o tidvă seacă:
Spicul gol de grâu se-nalță, cel plin însă-n veci se pleacă!
În urmă să știți și-aceea că sunt mulți dintre plugari,
Ageri, cumpăniți la fire ca oricare cărturari,
Nu filozofia-l face pe om înțelept sub soare
Ci mintea cea sănătoasă, câștigată cu sudoare,
De-aceea nicipând plugarul nu-l luați în râs de sus:
În oala acoperită nu știe nimeni ce-i pus!